
CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK EDEBİYATINDA TOPLUMCU GERÇEKÇİ ŞİİRİN SERÜVENİ (1923-1950)

Society Reality in The Republican Period Turkish Literature (1923-1950)

Yusuf AYDOĞDU¹

Geliş:22.09.2017 / Kabul:09.10.2017

DOI: 10.29029/busbed.335707

Öz

Kaynağını Marksizm'den alan toplumcu gerçekçi sanat anlayışının ana konusunu insan, toplum ve onun üretim ilişkileri oluşturur. Rusya'da ortaya çıkan ve Marksizm'in öğretilerinden beslenen bu sanat anlayışı; Türk edebiyatını da özellikle Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında etkilemeye başlar. Cumhuriyet döneminde yazılan şiir, roman, hikâye, tiyatro vb. edebi türlerde etkisini gösteren bu anlayışın özellikle Türk şiirinde önemli etkiler bıraktığı görülmektedir.

Cumhuriyet döneminin başında filizlenen toplumcu gerçekçi şiir, günümüze kadar çeşitli şekillerde devam etmektedir. Nazım Hikmet'le başlatılan bu şiir anlayışı, özellikle 1940'larla birlikte daha geniş bir şair kadrosu tarafından savunulur. "40 Kuşağı" olarak adlandırılan bu şairlerin önemli kısmı Nazım Hikmet'in var ettiği şiir anlayışından esinlenmiş veya beslenmişlerdir. Bu sanat anlayışının öncüsü Nazım Hikmet olmakla beraber, onun çizgisinde bir şiir anlayışı oluşturan Ercüment Behzat Lav, İlhami Bekir Tez, Attilâ İlhan, Rıfat Ilgaz, Ahmed Arif, A. Kadir, Enver Gökçe, Ömer Faruk Toprak, Niyazi Akıncıoğlu, Cahit Irgat gibi sanatçılar bu kuşak içerisinde ön plana çıkan şairler olarak toplumcu şiire yön vermişlerdir.

Anahtar Sözcükler: Marksizm, Toplumcu Gerçekçilik, Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı, Şiir, Nazım Hikmet

1 Yrd. Doç. Dr., Bingöl üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Mail: aydogduy0@gmail.com

Abstract

The main theme of the socialist realistic artistic understanding that takes its source from Marxism is the relation among man, society and its production. This artistic understanding emerged in Russia and fed from the teachings of Marxism; Turkish literature begins to be affected especially in the first years of the Republican period in some aspects such as poetry, novel, story, theatre, etc. written during the Republican period. It is seen that this understanding which is influential in literary genres leaves important influences especially on Turkish poetry.

The socialist realistic poetry that emerged at the beginning of the Republic era continues in diverse forms. This understanding of poetry started with Nazım Hikmet, especially with the 1940s, is defended by a wider poet cadre. The important part of these poets, called “the 40th generation”, were inspired or nourished by the poetry concept of Nazım Hikmet. Artists such as Ercüment Behzat Lav, İlhami Bekir Tez, Attilâ İlhan, Rifat Ilgaz, Ahmed Arif, A. Kadir, Enver Gökçe, Omer Faruk Toprak, Niyazi Akıncioğlu, Cahit Irgat who have formed a poetical understanding on this line along with Nazım Hikmet being the pioneer of this art concept gave socialist poetry as a leading poet in this generation.

Keywords: *Marxism, Socialist Realism, Republican Period Turkish Literature, Poetry, Nazım Hikmet*

Giriş

Toplumcu gerçekçi şiir, Türk edebiyatında “Toplumcu şiir”, “Söylevci şiir”, “İdeolojik şiir”, “Sosyalist şiir”, “Marksist şiir”, “Sosyal gerçekçi şiir” gibi çeşitli adlandırmalarla karşımıza çıkmaktadır. Bu adlandırmalardan en sık kullanılanı “Toplumcu gerçekçi şiir”dir.

Bu noktada şu ayrıma değinmekte fayda görüyoruz. “Toplumcu şiir” tabirinin içerisine sadece sosyalistler değil, İslâmcı, milliyetçi vb. belli bir ideolojiyi benimseyip savunan şairler de girer. Ancak çalışmamızda “toplumcu şiir” veya “toplumcu şair” ifadeleri geçse de bu ifadelerle kastedilen, “toplumcu gerçekçi şiir/sosyalist şiir” ve bu çizgide eser veren şairlerdir.

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında Türk şiiri, farklı vadilerde gelişimini sürdürmektedir. Bir taraftan Yahya Kemal ve Ahmet Hâşim’le gelenek ile modern şiir arasında oluşturulan neo-klasik şiir anlayışı şiire hâkim olmuşken, diğer taraftan Ziya Gökalp ve M. Emin Yurdakul’un açtığı yolda ilerleyen *Hececiler* hüküm sürmektedir. Bu hareketin dışında yer alan ve biri İslâmcı, diğeri Marksist bir dünya görüşüne sahip M. Akif Ersoy’u, Nazım Hikmet’i de ilk dönem içine ilave edebiliriz. Cumhuriyet Döneminin ilk yıllarında Türk şiirinde, bu şairlerin oluşturdukları atmosferin etkisi söz konusudur.

İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı* adlı eserinde, bu dönemi (1923–1940) *Eskiler ve Memleket Edebiyatı, Öz Şiir*, olmak üzere üçe ayırmıştır.

Enginün, bu eserinde yaptığı sınıflandırmada şu şairleri realist kategorisine yerleştirir: *Tasvirî Gerçekçiler* (özellikle Beş Hececiler), *Folklor unsurunu şiire taşıyanlar* (Ahmet Kutsi Tecer/Behçet Kemal Çağlar/Orhan Şaik Gökay/Arif Nihat Asya), *Ülke derterinin hâlli için Marksizm’i teklif edenler* (Nazım Hikmet/Ercüment Behzat Lav vd.) (Bkz. Enginün, 2005: 26-135).

1940’lı yıllar ise, Türk şiirinin *Garip Hareketi*’nin Marksist/sosyalist bir reçete sunmamakla birlikte gerçekçi ve toplumcu şiire doğru bir dönüşüm yaşattığı söylenebilir. Bu yıllar, şiir anlayışının köklü bir değişim yaşadığı yıllardır. Orhan Veli, Melih Cevdet Anday, Oktay Rifat’ın başlattığı bu hareket, dönemin diğer şairlerini de çeşitli şekillerde etkiler. Bu akımın şiire getirdiği yeniliklerin başında; Şiiri, “ses”, “imaj”, “vezin”, “kafiye” unsurlardan kurtarmak ve şiire serbest bir anlayış kazandırmaktır. Şiirde içeriği önemseyen bu anlayış, halk diliyle şiir yazma ve hecedeki monotonluğu kaldırmayı amaçlar (Bkz. Tuncer, 2001: 603).

Orhan Okay, *Poetika Dersleri* adlı eserinde, Orhan Veli ve arkadaşlarının yarattığı şiir anlayışını şu ifadelerle dile getirir:

Orhan Veli’ye göre insanlığın şiir anlayışı, temelinde yanlıştır. Bu güne kadar gelen şiir bir defa tabii, alelade ve doğru dürüst konuşmadan farklıdır. İşin tuhaf tarafı, diye ilave eder, şiirin birçok hamlelerden geçerek kendisini böyle kabul ettirmiş olmasıdır. (...) Garip anlayışı, şiirde devrim yapmak, şiir dilini basitleştirmek, herkese hitap eden bir şiir oluşturma çabası içine girmiştir. (Okay, 2004: 41-42)

Görülüyor ki; gerçekçilik, Cumhuriyet sonrasında memleket meselelerini ve Anadolu’nun kaynaklarını tasvir etme, çözüm önerileri sunma, şiirde konu sınırlamasını kaldırma düşüncesi gibi çeşitli yönleriyle karşımıza çıkmaktadır.

1. Türkiye’de Toplumcu Gerçekçilik

Toplumcu gerçekçi edebiyatın temel dayanağı Marksizm’dir. Bu edebî anlayışın tam manasıyla anlaşılabilmesi için Marksist felsefenin bilinmesi gerekir. Marksizm; özgün bir siyasal felsefe, tarihin materyalist bir yorumuna dayanan ekonomik ve toplumsal bir dünya görüşü, kapitalizmin Marksist açıdan çözümlenmesi, bir toplumsal değişim teorisi ve Karl Marx’ın ve Friedrich Engels’in çalışmalarından çıkarılan insanın özgürleşmesiyle ilgili bir düşüncedir. Marksizm, bir öğreti olarak siyasal, ekonomik ve felsefî bir bütünlük içerir ve ideolojik alanda, esas olarak sınıflar savaşımı teorisini ortaya atan ve bu savaşımın zorunlu sonucu olarak proletarya diktatörlüğüne ve oradan da toplumsal eşitlik ve özgürlük dünyası “komünizm”e varılacağını öngören bir öğreti olarak tanımlanır (Bkz. Tunali, 1993: 101-103).

Bu akımın edebiyata etkilerine bakacak olursak; toplumcu gerçekçiliğın, realizm akımının Rusya'daki yeni adı olduğunu görürüz. Esin kaynağı Marksizm ve onun getirdiğı değer yargılarıdır. Toplumcu gerçekçiliğın adı ile birlikte içeriğı de değişmiştir. Çünkü toplumcu anlayış; eleştirel gerçekçiliğın gözlem gücüyle yetinmez. Sorgular, müdahalede bulunur, insanı toplumsal ilişkileri içinde ele alır, toplumsal gerçekleri devrimci doğrultuda ve Marksist yaklaşımla yansıtmayı amaçlar. Böylece; sanatı belli bir sınıfın güdümünde kurtarmaya çalışır.

İsmail Tunalı, *Marksist Estetik* adlı eserinde toplumcu gerçekçiliğın amacını şu ifadelerle aktarır:

Toplumcu gerçekçi sanat yeni bir insan toplumu yaratmayı başarmayı amaçlar. Bu insan tablosunda en ileri sınıfın ahlaksal, tinsel kuralları, proleteria dayanışması ve internationalizm eylemi ve bilinci ve bireysel-toplumsal ilgilere uyumuna çabalama insan değerinin ölçütü olacaktır. (...) Böyle bir gerçekçi sanat, içinde yaşadığı burjuva toplumunda gördüğü toplumsal bozuklukları, toplumsal adaletsizliği ve eşitsizliği, toplumsal bozulmayı ele alır ve eleştirir (Tunalı, a.g.e. 145-146).

Ülkemizde *toplumcu gerçekçi edebiyat* tabiri çoğunlukla materyalist dünya görüşünün üzerinde temellendirilmiş ve daha sonra bu edebi hareketin ideolojik arka plânı Marksist ideolojiyle şekillendirilmiştir. Marksist ideolojiye dayanan bu sanat anlayışının bütün sanatçıları aynı kapsamda değerlendirmenin doğru olmayacağı kanaatindeyiz. Çünkü bu anlayışın sanatçılarının sanata ve esere bakış açıları farklılık göstermektedir. Bu anlayış içerisinde, toplumu aydınlatacağı, yönlendireceğı, bilinçlendireceğı düşüncesiyle ideolojisini eserine temel hareket unsuru yapan sanatçılar da mevcuttur. Bunun yanında Marksist ideolojiyi benimsemiş, ancak ideolojisini eserlerine doğrudan yansıtmayan sanatçılar da mevcuttur.

Bu konuda Ramazan Gülelendam, “Siyaseti Şiirde Yaşamak: Cumhuriyet Döneminin Türk Edebiyatında Sosyalist Şiir” adlı makalesinde bu sanat anlayışının sanatçıları şöyle sınıflandırmaktadır:

a) Toplumu aydınlatacağı, yönlendireceğı, bilinçlendireceğı düşüncesiyle ideolojisini eserine temel hareket unsuru yapan sanatçılar (ki çalışmamıza esas olan solcu/sosyalist/sosyalist devrimci/sosyalist gerçekçi/Marksist/toplumcu şairlerin çoğı, tıpkı İslamcı ve milliyetçi sanatçılar gibi, bu gruba dâhildir.)

b) İdeolojisi olan ve toplumu aydınlatacağını, yönlendireceğini, bilinçlendireceğini düşündüğü hâlde bu ideolojisini eserine temel hareket unsuru yapmayıp ideolojisini arka plânda tutarak eserini, sanatını (estetigi) ön plânda tutan sanatçılar

Eserin, sanatına ideolojisini karıştırmak amacıyla olmayan, sanat eserlerinin ideolojik propaganda aracı olarak kullanılmasına karşı çıkan ve elinde olmadan dünya görüşüne ait eserine yansıyanları da önemsemeyen ve umursamayan sanatçılar (Gülelendam, 2010: 3).

Toplumcu gerçekçi birçok sanatçârın şiire ulusal ideolojinin belirlediği “halkçılık”, “köycülük” kavramları ve daha sonra buna eklenen “hümanist” düşünce çerçevesinde baktığını söylemek mümkündür. Bu sanatçılarının ilk aşamada Marksist kimliklerini gizlemek zorunda kaldıkları görülmektedir. A. Oktay, Marksist öncü sanatçılarının, dönemin baskıcı tutumu nedeniyle sahte bir kimlikle konuşma ihtiyacı duyduklarını ve bunun “hareketi ister istemez egemen ideolojinin kendi söylemine eklenilebileceğini varsaydığı kavram ve izlekleriyle ortakyaşarlığa sürüklediğini vurgular. Ayrıca Halkçılık/Köycülük eğiliminin, solcu söylemi yazınsal anlamda kısırlaştırdığını dile getirir (Oktay, 1993: 30–31).

Hasan Bülent Kahraman ise; “Kemalist ve Marksist terminolojide sanayileşmek, kentleşmek, halka ve üretime yönelmek” vb. gibi birbirinin benzeri olan bir hayli kavramsal ve ideolojik yakınlıklar vardır” (Kahraman, 2004: 50) diyerek Marksizm ve Kemalizm’in ortak noktaları üzerinde durur.

1934’te Maksim Gorki’nin “Yazarlar Birliği Kongresi’nde” *toplumcu gerçekçilik* ile ilgili çeşitli maddeler sıraladığını ve her duyarlı toplumcu sanatçının bu ilkeleri özümsemesi gerektiğini daha evvel belirtmiştik. Kahraman da Maksim Gorki’nin bu edebi anlayışa getirdiği ilkelerin, toplumcu gerçekçi edebiyatın şekillenmesinde önemli olduğunu, bu anlayışı sistemleştirdiğini, eğitsel bir işlev yüklediğini, emek kavramını ön plâna çıkardığına vurgu yapar (Bkz. Kahraman, a.g.e.: 50–51).

Maksim Gorki’nin Marksist estetiğe önerdiği bu özellikler Türk edebiyatında karşılık bulmakla beraber, Marksizm’in Türk edebiyatındaki önemli temsilcilerinden biri olan Dr. Şefik Hüsnü, M. Gorki’nin şekillendirdiği Marksist estetik paralelinde *Halk ve Sanat* (1922) başlıklı yazısında, Gorki’nin söylediklerine ek olarak şunları ifade eder:

Yaratılışta güzel olan, herkesin beğendiği yalnız bir sanat vardır. Halkın sevebileceği, gerçek bir değeri olan, ancak bu sanattır. Eserlerini aşırı derecede belirsizleştirerek sanatı kendi gölgesi hâline getirenler; sonunda, susamış halka içinde bir damla su bile bulunmayan boş bir billur bardak sunmuş oluyolar (akt. Kurdakul, 1987: 51).

Kahraman, *Türk Şiiri, Modernizm, Şiir* adlı eserinde, başlangıçta Türkiye’deki toplumcu gerçekçilerin Rusya’daki epistemolojiden epeyce uzakta veya bu anlayıştan habersiz olduklarını belirtir. “Bilgi kaynaklarını saptayamamış ve bir önceki dönemi bütünüyle yadsıyarak şimdisini yeniden kurmaya çalışan bir toplum için bu hüküm doğrudur. Bütün bu eksikliğe rağmen hareketin genel çizgisine bakarsak Türkiye’deki toplumcu gerçekçi sanat anlayışını Marksist bir zeminde ele almak mecburiyeti vardır” (Kahraman, a.g.e.: 51–52).

Yukarıda da belirttiğimiz gibi bu edebî anlayışın eksenini, sanatın ana konusu olarak ele alınan insan, toplum ve onun üretim ilişkileri oluşturur. Bu anlayışın

sanatçıları, sanatı her türlü dinsel ve geleneksel bağdan koparmaya çalışan bir anlayışa sahiptirler. Sanatkâr, toplumun rehberi konumundadır. Bu sebeple sanatçı çoğu zaman halkı eğitmeyi kendine amaç edinir. Bunu yaparken kolektif anlayışla hareket eder. Belli bir tezi olan bu sanat anlayışının temelinde sanatı halk ve toplum için yapma kaygısı güttüğü görülmektedir.

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında *toplumcu gerçekçilik* anlayışı, Türk Marksist kuramcılarının yayın organı olarak kabul edilen *Aydınlık* dergisinde yayımlanan felsefi, sosyal, ekonomik ve tarihî yazılarla sanat ve fikir dünyasında varlığını göstermeye başlamıştır.

Bu yıllarda, *toplumcu gerçekçilik* anlayışının Türkiye'deki en güçlü sesi olan *Nazım Hikmet*'le beraber, *Dr. Şefik Hüsnü*, *Sadrettin Celal*, *Nizamettin Ali* gibi isimler de bu dergide Türkiye'nin toplumsal ve siyasal sistemini, edebiyat ve sanat sorunlarını sosyalist bir anlayışla ele alırlar. 1940'larda ise *Şevket Süreyya Aydemir*, *Vedat Nedim Tör* gibi komünizmle örgütsel düzeyde bağ kurmuş *Kadro* dergisi yazarlarını da saymak gerekir (Bkz. Oktay, 1993: 16–20).

Tan Gazetesi, *Yeni Edebiyat*, *Ses*, *Yurt ve Dünya*, *Adımlar*, *Gün*, *Gerçek*, *Söz*, *Yığın* gibi dergilerde sanat, tarih, sosyoloji, felsefe ve ekonomi konularında sosyalist bakış açısıyla yapılmış incelemeler ve değerlendirme yazıları yer alır (Bkz. Baydar&Hilmi, 2002: 303-304).

1930-1940 arasında sistemli bir toplumcu gerçekçi tutumun oluştuğunu söylemek tam anlamıyla mümkün değildir. Marksist kuramın terminolojisi tam anlamıyla kavranmamıştır. Bunun sebeplerinin başında, bu kuramın özelliklerini aktaracak yeterli derecede kaynak bulunmaması gelir. Yapılan çeviriler yetersizdir. Marksist estetik, kuramsal olarak kavranmadığı için, bu anlayışın temsilcileri yer yer romantik tavırlar sergilemektedirler. Bu anlayışın sistemleşmesinde 1950'den sonra çeşitli çalışmalar yapan Fethi Naci ve Asım Bezirci'nin önemli katkıları söz konusudur (Bkz. Kurdakul, 1987: 28-29).

Yukarıda Türkiye'deki *toplumcu gerçekçiliğin* serüvenini materyalizm zemini üzerine eserlerini oturtan sanatçıları ana hatlarıyla değerlendirmeye çalıştık. Bu noktada Türkiye'de Marksizm zemini üzerine eserlerini inşa eden şairlerden bahsedebiliriz.

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatındaki *toplumcu gerçekçi şiir*, bilindiği gibi Marksizm'e, sosyalizme ve materyalizme bağlı bir sanat akımıdır. Daha çok köylü ve işçi sınıfının ezildiği temasına ağırlık veren bu anlayış, toplumsal hayatı olduğu gibi tasvir etmek, sosyal meselelere yer vermek, bu problemlerin çözümü için Marksist ideolojinin tek çözüm yolu olduğunu göstermek ister. Marksist ideolojiye bağlı kalarak halkın çektiği sıkıntılara değinen, kimi zaman çözüm öneren, tüm insanlığın mutlu olacağı güzel bir geleceğe, *fütürist* bir bakış açısıyla yaklaşan, bir ütopyaya yer veren bu sınıf edebiyatı, insanlığı ve toplumu maddî etkenlerle

ve ekonomik şartlarla açıklamaya çalışır ve insanlığın içinde bulunduğu her türlü zorluğun çözümü olarak Marksist bir yönetim anlayışını sunar.

Yukarıdaki değerlendirmelerden yola çıkarak; toplumcu gerçekçi şiire bakan olursak; öncelikle bu anlayışın şiirde neyi amaçladığını ve Türk şiirine neler getirdiğini belirtmek gerekir. Bu yenilikleri şu şekilde sınıflandırabiliriz:

a) Toplumcu gerçekçi şiir, o güne kadar görülmemiş, denenmemiş bir görsellik, karmaşık biçimli teknikler barındıran bir şiir sunmuştur.

b) Türk şiirine Nazım Hikmet ile birlikte serbest nazım özelliklerini getirmiştir.

c) Toplumcu gerçekçi şiir, ideolojik içerikli bir şiirdir. Politik bir içerik taşıması şiirin etkileme ve belirleme gücünü yükseltmiştir.

d) Şiirdeki paralel, simetrik akışlar ve kırılmalar Rus şair Mayakovski'den gelen yansımalarıdır.

e) Toplumcu gerçekçi şiirin içeriğinde Marksist ideolojinin etkisinin yanında, biçimde daha çok yine Rusya'da etkisini gösteren *fütürizm* ve *konstruktivizm* gibi akımların da etkisi söz konusu olmuştur.

1.1. Nazım Hikmet

Türkiye'de, Marksist kaynaklı toplumcu gerçekçi şiir söz konusu olduğunda akla gelen ilk isim; *Nazım Hikmet*'tir. Bununla birlikte, Nazım Hikmet'in etkisiyle aşağıda da belirteceğimiz üzere 1940 sonrası ve 1960 sonrası toplumcu gerçekçi bir kuşak oluşmuştur. Bu noktada ana hatlarıyla Nazım Hikmet'in şiirindeki toplumcu gerçekçilikten söz etmemizin bu kuşağın anlaşılmasında önemli olduğunu düşünmekteyiz.

Tanpınar, N. Hikmet'in İstiklal Savaşı yıllarında yazdığı birkaç manzume ile dikkat çektiğini, daha sonra gittiği Rusya'dan yeni bir şiir anlayışı ile döndüğünü belirtir. "Bir nevi constuctivism'le hülasa edebileceğimiz bu anlayış bir taraftan şiir sanatının tabiatında mevcut olan şekle ait bütün kaide ve şartları reddediyor, diğer taraftan istenen tesiri elde etmek için her türlü dil oyununu kabul ediyordu" (Tanpınar, 2011: 115). Tanpınar, ayrıca şairin şiirini santimental ve dramatik öğelerle beslediğini bunun yanında destansı, zaman zaman hikâyeye yönelen, hicivden de beslenen bir şiir anlayışı olarak tarif eder. Sık sık başvurulan ses ve sözcük tekrarlarının da onun şiirinin bir özelliği olarak karşımıza çıktığını, bu unsurların özellikle *Hazer* ve *Salkım Söğüt* şiirlerinde belirgin bir şekilde görüldüğünü ancak şairin şiiri tabiatından çıkarıp kendi politik emellerinin bir aracı olarak kullandığını da ifade eder.

Alaattin Karaca, *İkinci Yeni Poetikası* adlı eserinde, Nazım Hikmet'in çıkışını *Ulusçu/Hececi* söyleme karşı *toplumcu gerçekçi poetika* anlayışını öne süren yenilikçi bir ses olarak değerlendirir. Şairaneliği ve şiirselliği önceleyen ve şiiri

kendi estetik kuralları içinde ele alan poetikalarıyla ortak bir çizgide birleşen Yahya Kemal ve Ahmet Haşim'e karşı Nazım Hikmet (Ran, 1902-1963)'in çıkışı, Atatürk döneminde yeni bir şiir hareketinin de başlangıcını haber verir. (...) Ayrıca 'Putları Yıkıyoruz' başlıklı yazılarıyla da Ulusçu/Hececi söyleme karşı sert bir tavır alır (Karaca, 2005: 70-71).

Özdemir İnce, *Şiir ve Gerçeklik* adlı eserinde Çağdaş Türk şiirinde en önemli dört şairin *Mehmet Akif, Tevfik Fikret, Yahya Kemal ve Nazım Hikmet* olduğunu belirttiikten sonra ilk üç şairin ulusal Nazım Hikmet'in ise şiir yoluyla verdiği mesajlar yönünden hem ulusal hem de evrensel bir şair olduğunu dile getirir (bkz. İnce, 1985, 90).

Nazım Hikmet, gençlik dönemi şiirlerinde Tevfik Fikret ve sonradan sanatını şiddetle eleştireceği M. Emin Yurdakul'un etkisinde kalır. Fikret'in manzum hikâyelerinde sergilediği toplumcu duyarlık ("Balıkçılar", "Verin Zavallılara", "Ramazan Sadakası", "Hasta Çocuk") ile Yurdakul'un memleketin acı dolu fer-yatlarına karşı sergilediği ("Bırak Beni Haykırayım") hassasiyetten etkilenen şair, hamaset dolu şiirler kaleme alır.

Şairin toplumcu çizgide yazdığı ilk şiirleri 1923'te *Yeni Sanat* adlı dergide yayımlanan "Ayağa Kalkın Efendiler", "Aydınlıkçılar" adlı şiirleridir. Moskova'ya eğitim almaya gittiği süreçte Komünizm'le tanışır. Moskova'da kaldığı süreçte *Mayakovski, Klebnikov, Lermantov* gibi Rus şairlerini tanıyarak kendine yeni bir şiir çizgisi bulur. Bu dönem şiirlerinde bizzat Mayakovski'den aldığı şiir tekniklerini eserlerinde uygular. Bu etkiyle kaleme aldığı "Açların Gözbebekleri" (1924) bundan sonra yazacağı serbest şiirin ilk örneğidir. 1922-1925 yılları arasında serbest şiire açılan şairin "Açların Gözbebekleri" adlı şiiri, Moskova'da iken yazmış olduğu serbest şiirin ilk örneğidir. Moskova'da *Mayakovski, Selvinski ve Bagritski* gibi şairlerin şiirlerini okuyan N. Hikmet, bu tesirle, hecenin tek sesli kalıplarını bırakarak, şiiri mısralarla değil, kelimelerle yazmağa başlar. (Bkz. Tuncer, 2001: 494).

Nazım Hikmet'in şiir anlayışının oluşmasında Halk ve Divan edebiyatının ses ve yapı özelliklerinin etkisi olmakla birlikte, asıl etkiyi Rus şairleri ve onların şiire getirdikleri yeni açılımlar yapar. "Nazım Hikmet'in şiirlerinde kitlelerin hareketini hatırlatan kuvvetli ahenk, kelime öbeklerinin başarıyla düzenlenmesinden kaynaklanır. Mayakovski'den aldığı şiir şemasıyla, klasik halk şiiri şeklini kırması, gür sesi, serbest nazımın yaygınlaşmasına yol açmıştır" (Enginün, 2005: 91).

Bezirci ise, bu konuda Rusya'daki şiir akımlarının etkisine değinir. Nazım Hikmet'in şiirinin düşünsel arka plânını ve ideolojik derin yapısını sosyalizmin belirlediğini, şiirinin biçimsel ve poetik özelliklerini de Fütürizm ve Konstrüktivizm gibi akımların beslediğini dile getirir. Nitekim Nazım Hikmet daha sonra Mayakovski'den bilinçli ya da bilinçsiz etkilendiğini birçok yazısında ifade eder. (Bkz. Bezirci&Özer, 2002: 104-106).

Rusya'dan döndükten sonra yayınladığı '835 *Satır* (1929)'la çağdaşlarından çok farklı bir şiir anlayışını dener. Türk şiirinde o zamana kadar denenmeyen görsel, sessel ve karmaşık biçimli teknikleri kullanarak karşımıza çıkar. Şiiri bu dönemde fazlasıyla Marksist ideolojinin propagandasını yapar. Hatta bu şiirler için Kahraman, 'ürkütücü' (Kahraman, 2000: 56) ifadesini kullanır. Nitekim şiirlerin çoğunda bu 'ürkütücü' ses karşımıza çıkar.

Nazım Hikmet'in her şiiri toplumda başka başka etkiler bırakır. 'Orkestra'da bütün geleneğin devamı olan şairleri hafife alır ve yaptıkları sanatı küçümser. "Açların Göz Bebekleri"nde değişen sadece şiiri değil, aynı zamanda dünyaya bakışı da değişmiştir. "Makinalaşmak"(1927) şiiri de bir manifesto gibidir. "Sanat Telakisi" (1928) şiiri bu yüzden bu manifestonun içeriğini yansıtır. N. Hikmet, ilk eseri ile Türk şiirinin bütün yönleri ile taşlarını yerinden oynatmış gibidir. A. Oktay, bu dönem şiirleriyle ilgili tespitlerinde, N. Hikmet şiirinin fazlasıyla propaganda koktuğunu belirtir ve şunları dile getirir:

Nazım'ın Bedreddin'den önceki şiirleri büyük ölçüde propagandayı, ajitasyonu amaçlayan ürünlerdir. Dolayısıyla şiir açısından çeşitli sakıncalar içeren bir militan tutumu yansıtır. Bu tutum kuşkusuz son yirmi yılda üç askeri müdahâle yaşayan, bu müdahâleler dolayısıyla uğranılan yıkımların mirasını birbirine aktaran, birikilmeyen genç kuşaklara özellikle çok çekici gelmektedir (Oktay, 1993: 52).

Bu şiirler, toplumda ve sanat camiasında şok etkisi yaratsa ve bazı kesimlerce kabul görmese de yayınladıkları dönemde Türk şiirine çok farklı bir soluk kazandırdıkları kesindir. Böylece Nazım Hikmet, Türk şiirini, yapı ve içerik açısından derinden sarsmaya başlamıştır. *Türk şiirinin gerek yapı gerek bağlam sorunlarına gerçek anlamda bir darbe indirmiştir. Bu yönüyle Nazım Hikmet'in 1920'lerde Aydınlik Dergisi'nde yayınladığı şiirleri Türkiye'deki ilk modernist şiirlerdir* (Kahraman, 2004: 42).

1936'ya kadar yazdığı şiirlerinin çoğunda yer alan propaganda ve hitabetçi tavır, *Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedrettin Destanı* (1936) adlı eseriyle yerini estetik kaygılar taşıyan bir sanatçıya bırakır. Kendisi de bu değişimi *Her Ay* (1937) adlı dergiye verdiği röportajda, şiirinin çok fazla propaganda havası taşıdığını, bu hataya daha fazla düşmek istemediğini belirtir (Bkz. Güldam, a.g.e.: 7). *Memleketimden İnsan Manzaraları* (1966) ise, ustalığının doruk noktası sayılır. Bu eserinde propaganda havası sezilse de, genellikle insanlar aşkları, acıları öyküleri ile vardır. Şair Anadolu insanının dramına eğilmiştir. Nazım Hikmet'in bu eserinde, insanın hikâyesine eğilmesini M. Cengiz, hapishanede olmasına bağlar. "Şair, dostluğu, sevinci, aşkı, mutluluğu, bütün duyguları, özledikleriyle hemzemin olamayışından ötürü şiirleştirirken dünyaya buradan (hapishaneden ve zamandaş bir konumdan) yerleştirerek yaşamaya çalışır (Bkz. Cengiz, 2005: 12).

1940'lara kadar Türk şiirinde, Nazım Hikmet'in şiirleri 'estetik alt yapısı güçlü olmasa da' beklenilenden daha fazla etki yapmış, olandan çok olması gerekeni savunan *toplumcu gerçekçi* şiirde N. Hikmet'le hayat bulan bu anlayış birçok şair ve sanatçıyı da derinden etkiler. A. Oktay, Nazım Hikmet'in şiirlerinin değerlendirilmeye tabi tutulurken çoğu zaman onun siyasal tutumunun merkeze alındığını, bu durumun da edebiyat tarihi ve eleştirisi için çeşitli sakatlıklar barındırdığını dile getirir. "Şimdikilerde Nazım Hikmet'i değerlendiren iki aşırı uç belirmiş bulunuyor: kimi yazar onu dünyanın en büyük şairi olarak anarken, kimi yazar da sadece siyasal bir bildirinin taşıyıcısı olarak görmek istiyor. Kuşkusuz bu iki ucun ikisi de siyasal bir tavırdan çıkıyor" (Oktay, 1993: 1101).

Modernizmin eşliğinde olan yeni devletin halkçı tutumu karşısında Nazım Hikmet'in söyledikleri yabana atılacak cinsten değildir. Bütün karşı çıkmalara, bütün itirazlara rağmen Nazım Hikmet, Türk toplumu içerisinde gerek şiirleriyle gerekse söyledikleriyle yaşama şansı bulan insandır. Bu diyalektik söylem tarzı ve ideolojik vurgusu ağır olan şiir anlayışı, uzun yıllar içerisinde kendi dil bürokrasisini kuran Türk şairleri için tedirgin edici bir yeniliğe sahiptir. Bunun için büyük karşı çıkmalara maruz kalır (Korkmaz&Özcan, 2013: 268-269).

1.2. 1940 Kuşağında Yer Alan Diğer Toplumcu Gerçekçi Şairler

Nazım Hikmet, toplumcu gerçekçi şiir anlayışını savunan, *Ercüment Behzat Lav, İlhami Bekir Tez, Attilâ İlhan, Rifat Ilgaz, Ahmed Arif, A. Kadir, Enver Gökçe, Ömer Faruk Toprak, Niyazi Akıncıoğlu, Cahit Irgat* gibi şairleri derinden etkiler. Yıllar sonra "toplumcu gerçekçi kuşak" olarak anılan, günümüzde de etkisini gösterecek bir anlayışın öncüsü olur. Bu şairlerin çoğu da N. Hikmet'in izinde yürüyerek çeşitli eserler kaleme alırlar.

Nazım Hikmet'in etkisinde kalan "1940 Kuşağı" toplumcu şairleri, şiirlerinde genellikle *Anadolu gerçekleri, savaşa karşı tepki, yoksulluk, barış özlemi, cehalet, kentleşme, sanayileşme* gibi temalar işlemişlerdir.

Ercüment Behzat Lav (1903-1984), Cumhuriyet döneminde vezin, kafiye ve ölçüyü ön plana çıkaran kuralcı şiir anlayışına ilk karşı çıkan şairlerden biridir. İlk şiir örnekleri *Servet-i Fünun, Resimli Ay, Uyanış* gibi dergilerde yayımlanan şairin şiir tarzı Nazım Hikmet'ten farklı olsa da edebiyat tarihinde hep onunla birlikte anılmış, Doğan Hızlan'ın deyişiyile "araya sıkışan bir şair" olarak anılmıştır. Şiirlerinde o zamana dek pek denenmeyen serbest şiir tarzları deneyen şairin beslenme kaynağı ise, Dadaizm, Fütürizm, Kübizm gibi akımlardır. Bu açıdan onu Batıya ait modern şiir biçimlerini yerli temalara uygulayan, izleksel ve biçimsel açılardan yenilikler getiren bir şair olarak anmak gerekir. "Her türlü dogmatizme karşı çıkan olan Ercüment Behzat, bu anlayışını şiir sanatında da sürdürerek geçmiş şiiri bütünüyle yadsıyan özgün bileşimlere varır" (Korkmaz&Özcan, a.g.e.: 275). İlk şiir kitabı *S.O.S 1931*'de yayımlanır. Ardından *Kaos* (1934), *Açıl Kilidim Açıl* (1940),

Mau Mau (1962), *Üç Anadolu* (1964) adlı eserleri yayımlanır. İlk şiirlerinden itibaren çarpık düzene karşılık diyalektik materyalizmi savunan, siyasal ve eleştirel bir söyleme yaslanan, tarihsel süreçten beslenen sorgulayıcı bir şiir anlayışı meydana getirir. Onun da Nazım Hikmet gibi özellikle 1940 sonrasındaki toplumcu gerçekçi şairler için bir kaynak veya öncü kabul edildiği görülmektedir.

İlhami Bekir Tez (1905-1984), Cumhuriyet döneminin serbest ve toplumcu şiir denilince akla gelen bir diğer isimdir. Edebiyat dünyasına şiir yazarak başlayan sanatçının ilk şiir kitabı, bir işçinin yirmi dört saatini anlattığı *24 Saat* (1929) adlı eseridir. Daha sonra *Birinci Forma A* (1930), *Herhangi Bir Şiir Kitabıdır* (1931) adlı şiir kitapları yayımlanır. Birçok edebiyat tarihçesine göre, şair Nazım Hikmet'in gölgesinde kalmış, yeni ve özgün bir şiir oluşturamamıştır (Bkz. Süreya, 2000: 235; Cengiz, 2000: 56). İ. Bekir Tez, her ortamda ve zamanda Nazım Hikmet'ten fazlasıyla etkilendiğini dile getirir. Bunu inkâr etmez ancak kendi şiirinin Nazım'a göre daha yerli ve milli özellikler gösterdiğini dile getirir (Bkz. Durbaş, 1997: 37). İ. Bekir Tez'in bir toplumcu sanatçı olarak bir diğer dikkat çeken özelliği ise romancı kimliğidir. Birçok roman kaleme alınan yazarın bu konuda da üretken olduğunu belirtmek gerekir.

Attilâ İlhan (1925-2005), şiire 1940'lı yıllarda başlayan, ilk dönem şiirlerinde toplumcu gerçekçiliğin ve Nazım Hikmet'in etkilerinin görüldüğü, bu anlayışın "ivme kazanmasında özendirici bir rol oynayan" (Korkmaz&Özcan, a.g.e.: 271) bir diğer önemli şairdir. Fakat "Attilâ İlhan'da, Nazım Hikmet'in yanı sıra, Ahmet Muhip, Necip Fazıl, Faruk Nafiz çizgisinin etkisi de hissedilir. Ayrıca onda Nazım Hikmet ile saz şiirinin etkisi kaynaşmış olarak karşımıza çıkar" (Çelik, 2007: 22). 1941 yılında ilk şiir örneklerini yayımlayan şairin ilk şiir kitabı *Duvar* 1948 yılında yayımlanır. Bu şiirlerde genellikle II. Dünya Savaşı'nın etkileri toplumcu gerçekçi bir bakış açısıyla ele alınır. Şairin İlk dönem şiirlerindeki dil ve söylemi daha çok Halk edebiyatının kaynakları ile toplumcu söylemi kaynaşmasından beslenir. 1950'lerden sonra hem düşünce dünyasında hem de şiir anlayışında toplumcu gerçekçi çizgiden "sosyal realizm"e doğru yönelen şairin estetiği ön plana çıkardığını görmekteyiz.

Toplumcu gerçekçi çizginin 1940 Kuşağı içerisinde yer alan bir diğer şairi *A. Kadir* (1917-1985)'dir. İlk şiirleri 1930'da yayımlanan şairin bu dönem şiirlerinde özellikle Necip Fazıl Kısakürek ve Faruk Nafiz Çamlıbel etkisi görülür. Ankara Cezaevi'nde Nazım Hikmet ile birlikte kalınca hem düşünce dünyasında hem de sanat anlayışında önemli değişikliklere giden şairin 1940'lı yıllardan sonra toplumcu gerçekçi etkiler görülür. İlk şiir kitabı *Tebliğ* (1943)'de yurt sevgisi, Anadolu insanının yaşadığı yoksulluk ve cehalet, Savaş karşıtı söylem ön plana çıkar. Daha sonra yazacağı şiirlerinde de benzer söylem ve temalardan beslenen şairin birçok toplumcu şairde görüldüğü halk edebiyatının kaynakları ile toplumcu temaları kaynaştırmaya çalışır ve türküleri, halk şiiri ve motiflerini şiirlerinde sıkça işler.

Bu kuşağın bir diğer önemli sanatçısı *Rıfat Ilgaz* (1911-1993)'dir. Şiir, roman, hikâyeleri ile toplumcu gerçekçi çizgide önemli etkiler bırakan sanatçının ilk dönem şiirlerinde Ahmet Haşim'in etkisi görülürken 1940'tan itibaren şiirlerinde toplumcu gerçekçi şiirin etkileri görülmeye başlanır. Özellikle 1940'lar Türkiye'sinin toplumsal sorunları, yoksulluk ayrıca II. Dünya Savaşı döneminde öğretmenlik yaptığı yıllarda çevresinde gördükleri onu toplumcu bir anlayışa yönlendirdi. Halktan biri olması ve halkın çektiklerini kendisinin de çekiyor olması bunu ifade etme isteği ve ihtiyacı yarattı. Bu amaçla çıkardığı ilk şiir kitabı *Yarenlik*'te (1943) çevresindeki insanların hikâyelerini şiire taşıdı (Bkz. Ilgaz, 2010, 3). *1940 yılı, onun şiirinde en belirgin kırılmayı yaşadığı dönemdir. Devrin sosyal yapısı ve geçim sıkıntısı ve Nazım Hikmet'in de etkisiyle onu toplumu önceleyen bir sanat anlayışına yaklaştırdı* (Korkmaz&Özcan, 2013, 274).

Bu kuşak içerisinde yer alan bir diğer şair, *Niyazi Akıncıoğlu* (1919-1979)'dur. Şiire çok erken denilecek yaşlarda başlayan ve 19 yaşında ilk şiiri kitabı *Haykırış-lar* (1938)'ı çıkaran şairin gençlik dönemi şiirlerinde Türkçü/Turancı düşüncenin etkileri görülür. Özellikle lise öğretmeni olan Orhan Şaik Gökyay'ın etkisinde kalan şairin yine bu çizgideki Nihat Sami Banarlı, Nihal Atsız'dan da etkilendiği görülmektedir (Bkz. Aliye, 1964, 11). 1940'lı yıllarda ise Nazım Hikmet'in etkisiyle toplumcu şiire yönelen şairin özellikle halk şiirinin söyleyiş özelliklerini şiirinde fazlasıyla kullanır. Bezirci onu "Akıncıoğlu -Nazım Hikmet'ten sonra, ama Enver Gökçe ve Ahmed Arif'ten önce- halk şiirinden yararlanan ilk toplumcu şair" (tr. wikipedia.org, 20.02.2017) olduğunu dile getirir. Şiirlerinde genellikle savaş ve sömürüye başkaldırı, barış, emek, gelecekte umutlu olma gibi temaları işlemiştir. Şiirlerindeki iyimser tavrı onun daha çok "umut şairi" olarak tanınmasını sağladı. 1950 yılında "komünizm propagandası" yapmak suçundan tutuklanan ve iki yıl hapis yatan şairin bu tutsaklık sürecinden sonra toplumsal yaşamdan yavaş yavaş uzaklaştığı, sanatsal açıdan bir nevi inzivaya çekildir. 1970'lerin başında şiirleriyle tekrar edebiyat dünyasına geri döndü. Bu dönemde yazılan şiirleri *Umut Şiirleri* (1985) adı altında kitaplaştırıldı.

Şiire 1940'larda lise yıllarında başlayan ancak toplumcu çizgideki gerçek etkisini 1950-1970 yılları arasında yapan bir diğer şair *Ahmed Arif* (1925-1993)'tir. Genellikle 1940 kuşağı içerisinde anılsa da Ahmed Arif'in özellikle 1950'lerden sonra gerçek manada toplumcu gerçekçi çizgiye yöneldiğini görürüz. İlk şiirlerini lise sıralarında kaleme alan şairin bu dönem şiirleri taklit ve deneme örneklerinden öteye gidemez. Nitekim kendisi de bu şiirlerini *Hasretinden Prangalar Eskittim* (1968) adlı eserine almamıştır. Bu ilk dönem şiirlerinde daha çok Ahmet Haşim, Ahmet Hamdi Tanpınar, Cahit Sıtkı Tarancı etkileri görülür. Ankara Üniversitesi Felsefe bölümüne yerleşen şairin hem düşünce dünyasının hem de sanat anlayışının tamamen toplumcu çizgiye evrildiği görülür. Şairin bu dönem şiirlerinde Özellikle Nazım Hikmet ve Rıfat Ilgaz'ın etkileri görülür.

Ahmed Arif'in şiiri içerik bağlamında diğer toplumcu gerçekçi şairlerle aynı çizgide olsa da, şairin dili ele alma biçimi, halk söyleyişlerine yer vermesi, yerel ağızlardan beslenmesi, alışılmamış bağdaştırmalar kullanması ve bu unsurları modern şiirle bütünleştirmesi konusundaki başarısı onun diğer toplumcu şairlerden farklı bir konuma oturtmaktadır. Onun doğu kültürüne özellikle de Diyarbakır'a has yerel ağız modern şiire taşıması, o yöreye has türkü, deyiş, argo vb. geleneksel unsurları kendi şiiri içerisinde eritmesi, bunu yaparken de "kuru bir söylevciliğe" (Süreya, 2013: 132) düşmemesi, onu yerelden evrensele uzanan güncel ve özgün bir şaire dönüştürmektedir. (Bkz. Aydoğdu, 2016: 347).

1940 toplumcu kuşağın bir diğer önemli şairi *Enver Gökçe* (1920-1981), ilk şiirlerini 1943'te *Ülkü* dergisinde, daha sonra sırasıyla *Ant*, *Yurt ve Dünya*, *Gün*, *Söz*, *Meydan*, *Türk Solu*, *Sanat Emeği* gibi çeşitli dergilerde şiirlerini yayımlanır. "Halk şiirinin verilerinden yararlanarak açık ve yalın bir anlatımla barış, demokrasi ve toplumsal adaleti savunan" (Bezirci&Özer, 2002, 70) şiirler kaleme alır. Özellikle 1940'lı yıllarda benimsediği sosyalist dünya görüşünü ve sanat anlayışını yaşamının sonuna kadar savundu. Nazım Hikmet'ten etkilenmekle beraber, şiirlerinden halk söyleyişlerine ve argo söyleme fazlasıyla yer veren şair, diğer taraftan Doğu kültürüne ait unsurları ve hikâyeleri şiirlerinde sıkça işlemesiyle ön plana çıkar. Şiirleri 1970'lerden sonra kitaplaştırılan şairin *Dost Dost İlle Kavga* (1973), *Panzerler Üstümüze Kalkar* (1977), *Yusuf ile Balaban Destanı* (1981) adlı eserleri önemli şiir kitaplarıdır.

Bu kuşağın bir diğer önemli ismi olan Ömer Faruk Toprak (1920-1979)'tır. İlk şiirlerini 1930'ların sonlarında veren, ilk dönem şiirlerinde daha çok ölçülü, uyaklı, biçim kaygısını ön plana şiirler kaleme alan şairin daha sonra toplumcu gerçekçi çizgiye yönelir. 1942'de sosyalist düşünce ve edebiyatın önemli yayımlarından olan *Yürüyüş* dergisini çıkardı. Özellikle *İnsanlar* (1943), *Hürriyet* (1945), *Dağda Ateş Yakanlar* (1955), *Susan Anadolu* (1966) adlı şiir kitapları toplumcu temaların ön plana çıktığı eserleridir. *1940'tan sonra heceden özgür koşuğa, romantizmden gerçekçiliğe, bireysellikten toplumsuluğa kayan* (Bezirci&Özer, a.g.e.: 148) şairin aşk, özgürlük, barış, adalet, emek övgüsü ve emek sömürüsü, yaşama sevinci gibi temalara yöneldiğini görmekteyiz. Oktay onun şiirleri için şu tespitlerde bulunur: *Toplum ögesine önem veriyor, ne var ki, toplumcu sanatı sade halkın diliyle yazmak sanan bazı sanatçılarımızın düştüğü tekerleme ve yerli yersiz halk deyimi kullanma yanlışlığına düşmüyor. Bu konuyu haklı ve doğru olarak öze indirmeye çalışıyor* (akt. <http://www.sanatcephesi.org>.21.02.2017).

İlk şiirlerinde "egzotik, romantik bir hava içerisinde olan" (Bezirci&Özer, a.g.e.: 94) daha sonra toplumcu gerçekçi şiire yönelen bir diğer şair *Cahit Irgat* (1916-1971)'tır. İlk şiirleri 1935'te *Varlık* dergisinde yayımlanan şairin daha sonra *Yürüyüş*, *İstanbul*, *Dikmen*, *Yeni Sanat*, *Dost*, *Türk Solu* gibi dergilerde de şiirleri gö-

rüldü. Toplumcu kuşak içerisinde Nazım Hikmet'ten farklı bir şiir biçimi oluşturan nadir sanatçılardandır. Toplumcuların uzun, destansı, hikâyeci şiir anlayışının yerine kısa şiir anlayışını benimsedi. Biçimsel yönüyle Asım Bezirci'ye göre Toplumcu gerçekçi olmaktan çok Garip şiirine yakın bir tarzı olan şairin, içerik anlamında da Garip şiirinden daha ileridedir. “Başta barış düşüncesi ile insan sevgisi olmak üzere özgürlük ve toplumsal adalet temlerini sevecen bir duyarlılık, yalın, yoğun bir anlatım ve buruk bir ironiyle işlediğini” (Bezirci&Özer, a.g.e.: 94) söylemek mümkündür. Şairin; *Bu Şehrin Çocukları* (1945), *Rüzgârlarım Konuşuyor* (1947), *Ortalık* (1952), *Irgatın Türküsü* (1969) olmak üzere dört şiir kitabı vardır.

Ramazan Gülendâ, “1940 Kuşağı” şairlerini değerlendirirken bu şairlerin birçoğunun Nazım Hikmet'in etkisinden kurtulmadığını belirtir ve bu kuşağın şairlerinin Marksist estetiğe hâkim olmadıklarını, verdikleri politik mücadeleden dolayı kendilerini sosyalist çizgide gördüklerini belirtir. Ayrıca “1940 Kuşağı'nın temel yanılığının devrimci olmadan sosyalist olabileceklerini sanmaları olduğunu” dile getirir (Bkz. Gülendâ, 2009: 10).

Sonuç

Toplumcu gerçekçi şiir, Türk edebiyatında “Toplumcu şiir”, “Söylevci şiir”, “İdeolojik şiir”, “Sosyalist şiir”, “Marksist şiir”, “Sosyal gerçekçi şiir” gibi çeşitli adlandırmalarla karşımıza çıkmaktadır. Cumhuriyet döneminin başında filizlenen bu şiir anlayışı, günümüze kadar çeşitli şekillerde devam etmektedir. Nazım Hikmet'le başlayan bu şiir hareketi 1940'larla birlikte daha geniş bir şair kadrosu tarafından savunulur. Nazım Hikmet, toplumcu gerçekçi şiir anlayışını savunan, *Ercüment Behzat Lav, İlhami Bekir Tez, Attilâ İlhan, Rıfat Ilgaz, Ahmed Arif, A. Kadir, Enver Gökçe, Ömer Faruk Toprak, Niyazi Akıncıoğlu, Cahit Irgat* gibi şairleri derinden etkiler. N. Hikmet, yıllar sonra “toplumcu gerçekçi kuşak” olarak anılan, günümüzde de etkisini gösterecek bir anlayışın öncüsü olur ve bu şairlerin çoğu da N. Hikmet'in izinde yürüyerek çeşitli eserler kaleme alırlar. Bu şairlerden hiçbiri N. Hikmet'i aşamamış, onun bu şiire getirdiği yeniliklerin ötesine gidememiştir.

“1940 Kuşağı” toplumcu şairleri, toplumsal ve politik ortamdan fazlasıyla etkilendikleri için şiirlerinde genellikle *Anadolu gerçekleri, savaşa karşı tepki, yoksulluk, barış özlemi, cehalet, kentleşme, sanayileşme, direniş, gelecekte umutlu olma, eşitlik, adalet, özgürlük* gibi temalara yönelmişlerdir. Bu şairlerin birçoğunun, şiir dilinde estetik kaygıdan ziyade politik tavrı önceliğini bu sebeple şiirlerinde siyasal ve sloganik bir söylemin öne çıktığı görülür. Diğer taraftan folkloru ve halk şiirine ait birçok unsuru modern şiire taşımış, bunu toplumcu şiirin potasında eritmişlerdir.

“40 Kuşağı” olarak adlandırılan bu sanatçıların ardından bu geleneğin çizgisinde veya bu gelenekten beslenen şairler yetişir. Bizzat 1950 ve sonrasında toplumcu

çizgide şiirler yazan Ahmed Arif, 1940’larda şiire başlar. Ancak ilk ve tek kitabı olan *Hasretinden Prangalar Eskittim* adlı şiir kitabı 1968’de basılır. Attilâ İlhan 1940’larda şiire başlar, *Arif Damar, Metin Eloğlu, Ataol Behramoğlu, İsmet Özel, Kemal Özer (1973 sonrası), Hasan Hüseyin, Enver Gökçe, Can Yücel, Özdemir İnce, Süreyya Berfe, Metin Eloğlu, Ahmet Oktay* 1940’lı yıllardan sonra şiire başlayıp 1960 sonrasında da toplumcu anlayışta eser vermeye devam etmişlerdir.

KAYNAKÇA

- ALİYE, Z. (1964). “40’lı Yıllarda Türk Şiiri ve Niyazi Akıncıoğlu”. *Türk Dili Dergisi*, C. 25, Sayı:148.
- AYDOĞDU, Y. (2016). “Ahmed Arif’in Şiirlerinde Geleneğin ve Diyarbakır’ın İzleri”. *Uluslararası Diyarbakır Semp. (2-5 Kasım 2016), Basılmış Bildiri Özeti, Diyarbakır*.
- BAYDAR, O. – HİLMİ, H. (2002). *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce (Tanzimat ve Meşrutiyet’in Birikimi)*. İstanbul: Cilt: 1, İletişim Yayınları.
- BEZİRCİ&ÖZER, A.&K. (2002). *Dünden Bugüne Türk Şiiri (Cilt-4)*. İstanbul: Evrensel Basım-Yayın.
- CANBERK, E. (1980), “İlk ‘Serbest Nazım’ Şairlerimizden İlhami Bekir Tez’in Yarım Yüzyılı Aşan Yazarlık Serüveni”, *Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1980*, İstanbul: Kardeşler Matbaası.
- CENGİZ, M. (2000), *Toplumcu Gerçekçi Şiir*. İstanbul: Tümzamanlar yayıncılık.
- CENGİZ, M. (2005). *Türk Şiirine Eleştirel Bir Bakış*. İstanbul: Babil Yayınları.
- ÇELİK, Y. (2007). *Şubat Yolcusu, Attilâ İlhan’ın Şiiri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- DURBAŞ, R. (1997), *Mektup Var İlhami Bekir’den*. İstanbul: Piya Kitaplığı.
- ENGİNÜN, İ. (2005), *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- GÜLENDAM, Ramazan (2010), “Siyaseti Şiirde Yaşamak: Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Sosyalist Şiir”. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 5/2 Spring 2010*.
- ILGAZ, R. (2010). *Rıfat Ilgaz Bütün Şiirleri (1927-1991)*. İstanbul: Çınar Yayınları.
- İNCE, Ö. (1985). *Şiir ve Gerçeklik*. İstanbul: Broy Yayınları.
- KAHRAMAN, H. B. (2004). *Türk Şiiri, Modernizm, Şiir*. İstanbul: Büke Yayınları.
- KARACA, A. (2005). *İkinci Yeni Poetikası*. Ankara: Hece Yayınları.
- KORKMAZ, R. (2013). *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları
- KURDAKUL, Ş. (1987). *Çağdaş Türk Edebiyatı-II, (Cumhuriyet Dönemi 1923-1950)*. İstanbul: Broy Yayınları.
- OKAY, O. (2004). *Poetika Dersleri*. Ankara: Hece Yayınları.

- OKTAY, A. (1993). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- SÜREYA, C. (2000). “İki Şey”, *Günübirlikler / Toplu Yazılar II*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- SÜREYA, C. (1991). *Şapkam Dolu Çiçekle (Toplu Yazılar I)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- TANPINAR, A.H. (2011). *Edebiyat Üzerine Makaleler*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- TUNALI, İ. (1993). *Marksist Estetik*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- TUNCER, H. (2001). *Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı-I*. İstanbul: Ders Kitapları A. Ş.

Web Kaynakçası

https://tr.wikipedia.org/wiki/Ömer_Faruk_Toprak

http://www.sanatcephesi.org/SC/439/siir_kivilcimlarindan_atesler_sagan_sair_omer_faruk_toprak/